

Prezervarea patrimoniului național cultural. Studiu de caz: Biblioteca Națională a Republicii Moldova

Veronica COSOVAN,
Biblioteca Națională
a Republicii Moldova

Abstract: Subiectul studiului abordat vizează prezervarea patrimoniului cultural în cadrul Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova. Obiectivele cercetării sunt identificarea principalelor orientări ale domeniului în cauză în instituția dată, dar și determinarea perspectivelor implementării activităților de prezervare pentru salvagardarea patrimoniului cultural.

Cuvinte-cheie: prezervare, patrimoniu cultural, conservare preventivă, conservare curativă, prezervare digitală, salvagardare.

Abstract: The subject of the study aims at preserving the cultural heritage within the National Library of the Republic of Moldova. The objectives of the research are to identify the main directions of the field concerned in the given institution but also to determine the perspectives of the implementation of preservation activities for safeguarding the cultural heritage.

Keywords: preservation, cultural heritage, preventive preservation, curative preservation, digital preservation, safeguarding.

În ultimii ani, în domeniul infodocumentar, se reconsideră atitudinea privind prezervarea patrimoniului cultural. Patrimoniul cultural este constituit din bunuri materiale și imateriale, naturale și culturale, mobile și imobile moștenite din trecut. Structura patrimoniului cultural al Republicii Moldova este identică patrimoniului cultural european, creat în condiții specifice de-a lungul istoriei sale [5]. Instituțiile publice deținătoare de fonduri arhivistice colectează, gestionează și protejează patrimoniul cultural în concordanță cu funcțiile și misiunea lor. Bibliotecile colecționează surse scrise, tipărite, imprimare și destinate tipăririi. Arhivele colecționează și stochează surse scrise într-

un singur exemplar. Muzeele colecționează și conservă surse bidimensionale și tridimensionale.

Sursele istoriografice arată că protejarea patrimoniului cultural își are începutul din antichitate, „parcursând Evul Mediu, a atins apogeul în epoca Renașterii, iar în epoca modernă devine o prerogativă la nivel statal” [2, p. 17]. Investigația teoretică și empirică ne-a permis să constatăm următoarele: conceptele de „prezervare” și cel de „conservare” sunt tratate în unele cazuri ca sinonime, iar în alte cazuri sunt distinse ca înțeles. Un lucru este cert: odată cu apariția cărților și a bibliotecilor, a apărut necesitatea de păstrare a documentelor și a colecțiilor gestionate de biblioteci. Acest

obiectiv se întrezărește ca un fir roșu în cele cinci legi ale lui Ranganathan, unde autorul definește biblioteca drept o instituție publică în creștere, ce are în grija sa cumulara de colecții de cărți pentru fiecare cititor, pe care trebuie să le facă accesibile fără a irosi timpul utilizatorilor. Or, grija față de creșterea colecțiilor presupune și protejarea lor. Protejarea colecțiilor și accesibilitatea lor sunt contrariate între ele deoarece colecțiile nu pot fi utilizate fără a fi deteriorate. Contradicția în cauză a generat apariția termenului de preservare, scopul căreia este prelungirea existenței bunurilor patrimoniale documentare, prin aplicarea măsurilor de depozitare adecvată, protecție și manipulare și asigurarea accesibilității pe termen lung.

Din diversitatea abordărilor teoretice privind conceptul prezervării, cea mai plauzibilă este tratarea din *Dicționarul de biblioteconomie și științe ale informării*, în care este menționat că prezervarea presupune „toate deciziile manageriale, financiare și de personal, incluzând depozitarea și siguranța colecțiilor, politicile, tehnicile și metodele implicate în acest proces pentru asigurarea păstrării materialului de bibliotecă și de arhivă și a informației purtate de acestea” [1].

Opiniile existente în mediul științific accentuează faptul că, până în anii 90 ai secolului al XX-lea, în domeniul prezervării erau întreprinse măsuri doar pe anumite segmente precum: igienizarea spațiilor depozitare, măsuri de conservare, mediul de stocare. Începând cu anul 1998, accentul este pus pe prezervarea digitală. Dinamismul tehnologiilor informaționale a influențat pozitiv practicile existente, iar noile activități au fost orientate spre: asigurarea cu copii digitale a originalelor printr-un program special, pentru accesibilitatea originalelor, fără a afecta integritatea fizică a documentului; crearea fondului de rezervă pentru siguranța patrimoniului; elaborarea planurilor strategice de tratare a documentelor deteriorate prin intermediul intervențiilor biologice; întocmirea planurilor de recuperare pentru cazurile de calamități naturale; mediatizarea rolului și importanței activităților de preservare prin

campanii de promovare; elaborarea unui program complex de preservare, care ar reglementa și coordona toate aceste acțiuni într-o instituție.

Abordarea temei la nivel național și internațional pentru salvagardarea patrimoniului cultural vine să justifice actualitatea temei. În acest context se înscrie și necesitatea de apreciere și păstrare a valorilor culturale, dar și rolul patrimoniului pentru individualizarea ca națiune.

Pornind de la faptul că fenomenul prezervării are un caracter complex, am trasat următorul scop al cercetării: studierea conceptului de preservare a patrimoniului cultural, cercetarea constituenților sale și evaluarea nivelului de implementare a activităților de preservare în cadrul Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova (BNRM).

Relevanța demersului propus a studiului de față este confirmată de ipotezele de lucru: Fenomenul prezervării are un caracter complex; Prezervarea este orientată spre salvagardarea patrimoniului cultural; Activitățile de preservare necesită a fi reunite într-o politică de preservare; Prezervarea patrimoniului cultural trebuie să devină o urgență a politicilor culturale și o prioritate pentru întreaga societate.

Suportul teoretic îl reprezintă sinteza lucrărilor științifice autohtone și din afara țării. Valoarea practică o constituie procesul de analiză a particularităților prezervării patrimoniului cultural în cadrul Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova, principala instituție de cultură în stat, care ocupă un loc de vază între cele peste 1000 de biblioteci din republică, nu numai pentru că este prima bibliotecă organizată din Basarabia, dar și prin valoarea fondurilor sale de carte, prin care pot fi urmărite etapele formării patrimoniului documentar al țării. Diversitatea, unicitatea și valoarea colecțiilor patrimoniale conferă instituției statutul de bibliotecă de cercetare, iar patrimoniul deținut este nu doar de interes național, ci și universal. Putem cu certitudine să afirmăm că patrimoniul cultural documentar, gestionat de subdiviziunile speciale ale BNRM, reprezintă diverse epoci ale evoluției mijloacelor de comunicare, începând cu epoca sunetelor și semnalelor.

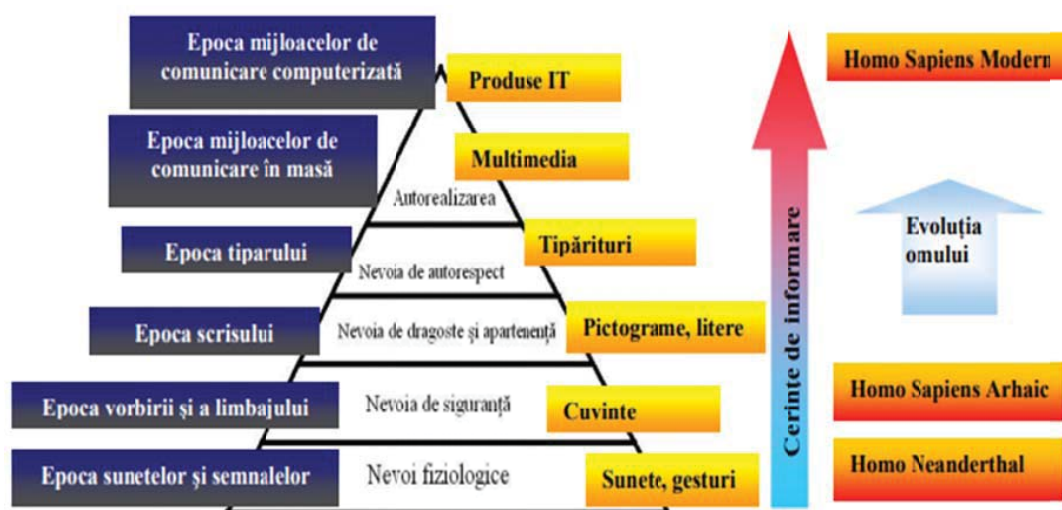

Fig. 1. Stadiul actual al patrimoniului documentar al Bibliotecii Naționale
Sursa: TOMA, Mariana-Anca [6, p. 21]

Ca metodă de cercetare a fost utilizată interviuarea directă a experților din cadrul BNRM. În calitate de instrument de colectare a datelor a fost utilizat un ghid de interviu alcătuit din 10 întrebări multi-aspectuale. Numărul interviurilor a fost în concordanță cu numărul subdiviziunilor deținătoare de fonduri documentare din cadrul BNRM.

Subliniem că respondenții au accentuat complexitatea prezervării care se desfășoară pe două dimensiuni: lucrul cu fiecare document în parte și lucrul cu fondurile și colecțiile existente. În ceea ce privește activitățile întreprinse în domeniul prezervării, ele se desfășoară doar pe anumite segmente, cum ar fi: conservarea preventivă; conservarea curativă; prezervarea digitală; securitatea colecțiilor; restaurarea documentelor; stabilizarea documentelor; planificarea în caz de dezastru.

În cele ce urmează, vom descrie particularitățile prezervării patrimoniului cultural în cadrul Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova.

Conservarea preventivă presupune o serie de măsuri preventive, ce urmăresc protejarea documentelor și prelungirea duratei de „viață” a suportului fizic și a conținutului, fără a le supune vreunui tratament fizic sau chimic. Ele sunt îndreptate spre organizarea mediului de stocare a colecțiilor, respectarea normelor de securitate, a condițiilor de utilizare și exploatare, implementarea măsurilor urgente pentru cazuri de calamități și crearea substituenților care

ar asigura perenitatea documentelor [3]. Reieșind din cele menționate, constatăm că principalele acțiuni ale conservării preventive, desfășurate la Biblioteca Națională sunt:

- Menținerea temperaturii constante în depozite (lumină limitată, ferestre acoperite cu folie);
- Monitorizarea regimului de temperatură, umiditate, lumină (prezența termometrelor și caietul de însemnare a datelor, ferestrele sunt acoperite cu folie de aluminiu);
- Analiza datelor monitorizate pentru identificarea la timp a riscurilor și întreprinderea măsurilor corective necesare;
- Igienizarea mecanică a colecțiilor cu regularitate,
- Examinarea periodică a colecțiilor pentru depistarea exemplarelor infectate, uzate, defectate și transmiterea lor Centrului Tehnic de Conservare și Restaurare a Documentelor al BNRM;
- Respectarea normelor de aranjare a documentelor la raft (documentele masive se plasează orizontal, și nu mai mult de 3 exemplare așezate unul peste altul, respectarea spațiului liber pentru a nu deteriora copertile).

Conservarea curativă este o altă direcție din domeniul prezervării, care operează prin acțiuni și tehnologii specifice de recuperare a bunurilor culturale degradate și afectate de agenții patogeni sau calamități naturale și cuprinde un ansamblu de măsuri menite să contracareze efectele de-

gradării fizice, chimice și biologice asupra publicațiilor și să prelungească durata de exploatare a acestora. În cadrul Bibliotecii Naționale, acestea se realizează în colaborare cu Centrul Tehnic de Conservare și Restaurare a Documentelor, iar principalele operații specifice aplicate pentru a evita atacurile biologice asupra documentelor sunt:

- Dezinfecția și dezinsecția încăperilor în care sunt amplasate fondurile (la fiecare 5 ani);
- Dezinfecția și dezinsecția documentelor afectate de factorii patogeni prin aplicarea tratamentelor corespunzătoare;
- Curățarea manuală a colecțiilor.

Prezervarea digitală a materialelor de bibliotecă asigură protejarea integrității fizice prin substituirea originalului cu varianta electronică. Operațiile pornesc de la sondarea priorităților de prezervare a colecțiilor de patrimoniu, iar cu ajutorul software-urilor necesare se realizează prezervarea digitală, sau intelectuală. Întregul proces se desfășoară după un anumit algoritm, începând cu: identificarea celor mai solicitate documente; descrierea bibliografică a exemplarelor; pregătirea informației istorico-documentare despre documente/colecții în parte; transmiterea spre numerizare a documentelor patrimoniale; scanarea propriu-zisă a documentelor; alcătuirea metadatelor; intercalarea metadatelor și imaginilor scanate în biblioteca digitală. Cercetarea semnalează tendința Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova de a se alinia practicilor de prezervare digitală, după modelul bibliotecilor europene.

Securitatea colecțiilor are o mare însemnătate pentru protecția colecțiilor în cazurile de furt, vandalism, incendii și calamități naturale. Printre operațiile ce țin de securitatea colecțiilor în cadrul Bibliotecii Naționale se regăsesc:

- Evidența individuală și sumară a unităților depozitate;
- Pașaportizarea colecțiilor;
- Verificarea integrității colecțiilor conform Programului de verificare a colecțiilor BNRM;
- Evidența zilnică/lunară a utilizatorilor și a împrumutului;
- Sistem de alarmă antiefracție stabilit la intrarea și în interiorul încăperilor;
- Sistem antiincendiu pe bază de gaz inert;
- Expunerea documentelor doar în

spații dotate corespunzător;

- Restricționarea accesului în depozite;
- Pentru prevenirea sustragerilor din colecții, cărțile au introduse în structura lor un fir magnetic, care este detectat de porțile magnetice;
- Supravegherea sălii de lectură de către bibliotecarul de serviciu.

Restaurarea documentelor reprezintă, conform sursei „Glossary of Basic Archival and Library Conservation Terms”, procesul de ameliorare a stării fizice a oricărui material de bibliotecă sau arhivă. Varietatea de procese ale restaurării se realizează de către subdiviziunea Legătorie din cadrul Centrului Tehnic de Conservare și Restaurare a Documentelor. Principalele operații de restaurare sunt axate pe: copertare; coaserea filelor lipsă; restabilirea părților lipsă. Activitățile de restaurare a documentelor patrimoniale sunt orientate pe respectarea următoarelor principii admise de comunitatea internațională: reversibilitatea restaurărilor, vizibilitatea intervențiilor, respectarea tehnicilor vechi, fidelitatea restaurărilor de decor, compatibilitatea materialelor și produselor utilizate pentru intervenții. În afară de bunurile culturale depozitate în colecțiile Bibliotecii Naționale, sunt restaurate, la solicitare, și documente ce provin din exterior, fie de la persoane fizice sau de la alte instituții deținătoare de colecții patrimoniale. Înainte de a fi restaurate, documentele sunt analizate, pentru a vedea dacă merită să fie restaurate sau necesită doar măsuri de protecție.

Stabilizarea documentelor include acțiuni de prezervare pentru documentele care nu pot fi supuse tratamentelor recuperatoare sau digitalizării. Este specifică, cel mai des, pentru documentele din secolul XIX, care au un grad avansat de aciditate și din acest motiv sunt extrem de fragile. Astfel de documente se încapsulează în cutii sau plicuri din hârtie neacidă și se scot din circuit. Specialiștii americani din cadrul Bibliotecii Congresului SUA propun metoda încapsulării filelor deteriorate între 2 folii de poliester, unite pe 3 părți, a 4-a rămânând deschisă ca documentul să „respire”. Cu toată popularitatea, această metodă nu este preluată de laboratoarele de restaurare și este aplicată doar în cazuri excepționale. Unul din motive ar fi că mărește considerabil nevoia de spațiu: dacă până la încapsulare fila are 0,01 mm, după încapsulare grosimea ei crește de până la 0,05 mm.

Planificarea în caz de dezastru include acțiunile orientate spre prevenirea daunelor provocate de apă, incendiu, războaie sau alte situații de urgență. Specialiștii abordează planificarea în caz de dezastru în contextul conservării recuperative, ce acționează în situații specifice, ocazionale. Cele mai frecvente situații de urgență sunt: prăbușirea depozitelor, furtul, accidente în timpul transportării și evacuării, contaminarea microbiană, incendii, inundații, vandalism. Biblioteca Națională are prevăzut în perspectivă elaborarea unui plan strategic care va fi orientat pe trei direcții: identificarea riscurilor, măsurile operative pentru diminuarea impactului negativ și măsurile de recuperare a materialului deteriorat. Deocamdată, dintre măsurile pentru cazuri de dezastru sunt implementate următoarele: instruirea colaboratorilor în vederea manipulării stingătoarelor, plasarea la toate nivelurile bibliotecii a planurilor de evacuare pentru situațiile excepționale. Dacă e să comparăm varietatea programelor de preservare existente în comunitatea europeană, Biblioteca Națională este în faza incipientă de implementare a unei politici de preservare.

În concluzie, putem constata că exigențele preservării sunt o provocare atât pentru documentele de patrimoniu, cât și pentru cele potențiale. După cum afirmă profesorul Ion Sandu în studiul „Politici europene actuale privind conservarea monumentelor istorice” [4], preservarea este o disciplină orientată spre combaterea factorilor de risc, stoparea proceselor de degradare a bunurilor culturale și stabilirea

cauzelor de degradare a lor. Nu ne rămâne decât să adăugăm că preservarea poate fi percepută ca o combinație ale aspectelor manageriale, financiare și de resurse umane, cu ajutorul cărora se implementează metode, tehnici și politici, ce contracarează uzura fizică a documentelor, previne pierderea conținutului de informație și garantează accesul la informație, care este un drept fundamental democratic al oricărui cetățean.

Deoarece preservarea este orientată spre realizarea funcției de salvagardare a patrimoniului cultural, trebuie să devină o urgență a politicilor culturale și o prioritate pentru întreaga societate.

Semnarea măsurilor practice privind orientarea activităților de preservare în Biblioteca Națională a Republicii Moldova a permis formularea unor **recomandări**:

- *Adoptarea politicii de preservare* care să prevadă toată gama de acțiuni în domeniu,
- *Aplicarea proiectelor culturale cu finanțare* pentru dezvoltarea acțiunilor de preservare,
- *Dezvoltarea reglementărilor profesionale* (regulamente, norme etc.) pentru îmbunătățirea cadrului normativ în domeniu,
- *Dezvoltarea planurilor de creare a fondului de rezervă a patrimoniului cultural*, înlocuirea originalelor cu surrogate digitale pentru asigurarea integrității fizice a originalelor,
- *Promovarea bunelor practici* în domeniul preservării, care ar permite vizibilitatea activităților de preservare.

Referințe bibliografice:

1. NIKOLAEVA, Janna, ZASAVIȚCHI, Lidia. Dicționarul de biblioteconomie și științe ale informării. Chișinău, 2013. 536 p. ISBN 978-9975-4094-8-3.
2. POP, Liviu. *Dificultăți în păstrarea materialului digital pe termen lung* [online]. Published on May 29, 2010 [Accesat 11 iulie 2018]. Disponibil: <http://issuu.com/liviupop/docs/namecacf14> .
3. POPESCU, Aurelian. Importanța prevenirii degradării documentelor în structurile infodocumentare. In: *Biblioteconomia românească la început de secol XXI. Omagiu profesorului Mircea Regneală la 70 de ani*. Constanța: Ex Ponto, 2013. 302 p. ISBN 9786065982833.
4. SANDU, Ion. Politici europene actuale privind conservarea monumentelor istorice. In: *Buletinul Institutului Politehnic*. Tom. XLVII (IL). Iași, pp. 573-586.
5. STANCA, Sorina. Patrimoniul cultural local parte a patrimoniului cultural european. In: *Biblioteca*. 2010, nr. 1, pp. 5-9. ISSN 1220-3386.
6. TOMA, Mariana-Anca. Cercetări privind sistemul de management al calității în tehnologia informării și documentării universitare: rezumatul tezei de doctorat [online]. Brașov, 2010. [Accesat 11 iulie 2018]. Disponibil: <http://webbut.unitbv.ro/teze/rezumat/2010/rom/TomaAnca.pdf> .